

VRIJEDNOSNE ORIJENTACIJE UČENIKA STRUKOVNIH ŠKOLA KAO PREDIKTORI OBRAZACA PONAŠANJA U SOCIJALNIM SUKOBIMA

NATAŠA VLAH¹, DARKO LONČARIĆ², SANJA TATALOVIĆ VORKAPIĆ²

¹Dječji vrtić Rijeka, Rijeka

²Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Primljeno: 10.06.2010.
Prihvaćeno: 11.11.2010.

Izvorni znanstveni rad
UDK: 373.5-053.6

Sažetak: Vrijednosne orijentacije pojedinaca i društvenih grupa formiraju kulturalni kontekst. Ponašanje u socijalnim sukobima je klasificirano prema sustavu od tri obrasca ponašanja u sukobima. Čekanje i pobjeđivanje su dugoročno neefikasni obrasci ponašanja, suprotno suradnji koja vodi osobnom i društvenom napretku. Temeljni cilj je utvrditi mogu li vrijednosne orijentacije biti prediktori obrazaca ponašanja u socijalnim sukobima kod učenika strukovnih škola, nakon parcijalizacije utjecaja spola i dobi

U istraživanju je sudjelovalo 760 učenika odabranih u grupni stratificirani uzorak iz deset strukovnih škola Rijeke i Opatije, prosječne dobi 17,5 godina, uključujući gotovo 60% mladića. Podaci o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima su prikupljeni mjernim instrumentom Stavovi prema obrascima rješavanja socijalnih sukoba (Uzelac i Žakman, 2000) Za prikupljanje informacija o vrijednosnim orijentacijama je korištena Skala vrijednosnih orijentacija (Franc, Šakić i Ivčić, 2002). Provjerena je pouzdanost linearnih kompozita za pojedinu subskalu vrijednosne orijentacije, izračunate su korelacije i deskriptivni parametri vrijednosnih orijentacija i stavova prema sukobu i kao i tri nezavisne multiple regresijske analize.

Utvrđena je slaba, ali statistički značajna povezanost koja upućuje na tendenciju da, nakon parcijalizacije spola i dobi, učenici koji prihvaćaju obrazac pobjeđivanja u socijalnim sukobima zastupaju hedonističku i ne-konvencionalnu orijentaciju. Istovremeno, učenici koji prihvaćaju obrazac suradnje u socijalnim sukobima zastupaju samoostvarujuću i ne-hedonističku orijentaciju.

Ključne riječi: vrijednosne orijentacije, obrasci ponašanja u socijalnim sukobima, adolescenti

UVOD

Vrednote su trajna vjerovanja koja utječu na izbor određenog načina ponašanja. Trajne su i stabilne, a u specifičnom kontekstu imaju prediktivnu vrijednost na stavove i ponašanje (Schwarz i Bilsky 1987, 1990; Rokeach, 1973; Ferić i Kamenov, 2007; Schwartz, 1994; Franc, Šakić i Ivčić, 2002). Poznato je da postoje neslaganja među autorima glede određenja razlika između vrednota i stavova (Franc, Šakić i Ivčić, 2002). Ali se, ipak, većina njih slaže oko toga da shvaćanje vrednota kao uzroka stavova i ponašanja proizlazi iz pretpostavljene motivacijske osnove vrednota prema kojoj vrednote kognitivno reprezentiraju osnovne ljudske potrebe (Homer i Kahle, 1988; Rohan i Zanna, 2001; Schwartz i Bilsky, 1990). Konceptualna definicija, koja se najčešće javlja u literaturi, obuhvaća pet relevantnih aspekata gdje su vrednote okarakterizirane

kao: a) vjerovanja; b) poželjna krajnja stanja ili vrste ponašanja; c) procesi koji nadilaze specifične situacije; d) kriteriji za usmjeravanje izbora ili evaluacije ponašanja; e) elementi koji se razlikuju po relativnoj važnosti u sustavu vrijednosnih prioriteta (Schwartz i Bilsky, 1987, 1990).

Vrijednosne su orijentacije teorijski konstrukt proizašli iz više latentno povezanih vrednota. Obzirom da nastaju kao rezultat socijalizacije, vrlo je važno da se pri istraživanju strukture vrijednosnog sustava, u odnosu na neke druge društvene aspekte, uzimaju u obzir obilježja društveno strukturiranog iskustva i kulturalne pozadine (Schwartz, 2006), stavova i ponašanja (Schwartz, 1996). Sociološka istraživanja vrijednosnih orijentacija mladih u Hrvatskoj pokazuju da su danas, kao i ranije, među mladima visoko prihvaćene individualne vrijednosti i vrijednosti obitelji koje karakteriziraju privatnost, dok

su slabije rangirani ciljevi koji označavaju život u zajednici, odnosno društvenost. Prema dimenzijama individualno-društveno i moderno-tradicionalno, društveno-tradicionalne vrednote su nacionalnost i vjera, a individualno-tradicionalna vrednota je privatnost. S druge strane, društveno-moderne vrednote su medijski uspjeh, politika i vlast, dok u individualno-moderne pripadaju samosvojnost, dokoličarenje, materijalni i društveni položaj te profesionalni uspjeh (Ilišin i Radin, 2007). Psihologijska istraživanja pokazuju da se hijerarhija vrednota i zastupljenost vrijednosnih orijentacija adolescenata u Hrvatskoj, zbog karakteristika stabilnosti, trajnosti i univerzalnosti temeljnih vrednota, ne razlikuje bitno u odnosu na one utvrđene u drugim zemljama (Franc, Šakić i Ivčić, 2002; Ivčić, Franc i Šakić, 2007). Franc, Šakić i Ivčić (2002) su utvrdili su da se, za razliku od konvencionalne vrijednosne orijentacije, koja ima socijalno zaštitni karakter, hedonistička i samoostvarujuća orijentacija mogu naći u tzv. rizičnim čimbenicima poput konzumiranja sredstava ovisnosti i neorganiziranog stila provođenja slobodnog vremena.

U adolescentskoj dobi, psihosocijalni razvoj je proces koji ovisi, između ostalog, i o stjecanju konstruktivnih komunikacijskih vještina, odnosno sposobnosti da se efikasno rješavaju problemi korištenjem tehnika upravljanja sukobima i vještina moralnog rezoniranja (Bronfenbrenner, 1979, Byrne, 1997, Erikson, 1968, Gilligan, 1982, Kohlberg, 1981 prema Polkinghorn i Byrne, 2001). Populacija srednjoškolaca se nalazi u razvojnom periodu srednje i/ili kasne adolescencije kada su stavovi i identitet relativno stabilni ali još uvijek u formiranju i podložni vanjskim, dakle odgojnim utjecajima. O potrebitosti odgojnih utjecaja na populaciju učenika upravo srednjih stručnih škola upućuju rezultati istraživanja Bouillet, Uzelac i Kapac (2005) prema kojima se, po raznolikosti i učestalosti nasilničkog ponašanja, statistički značajno ističu srednje stručne četverogodišnje i trogodišnje škole. Struktura vrijednosnih orijentacija kod učenika strukovnih škola, prema istraživanju Vlah, Lončarić, Tatalović Vorkapić i Franz (2009), nije sukladna strukturi reprezentativnog uzorka srednjoškolaca iz istraživanja Franc, Šakić i Ivčić (2002), te Ivčić, Franc i Šakić (2007).

Obrasci ponašanja u socijalnim sukobima¹ su strukturirani odgovori ili skupine specifičnog ponašanja koje ljudi koriste u sukobima (Wilmot i Hocker, 1998). U sličnim kontekstima ljudi obično komuniciraju konzistentnim i vlastitim načinima komuniciranja, koji se mogu definirati kao razmjerno trajni obrasci što ih pojedinci primjenjuju u interakciji (Norton, 1983, prema Reardon, 1998). Brojna istraživanja upućuju da su određena obilježja osobnosti i osobnih vrijednosnih orijentacija povezani sa stavovima i/ili ponašanjem u socijalnim sukobima (Wilmot i Hocker, 1998; Weeks, 2000; Polkinghorn i Byrne, 2001; Daane, 2003; Boardman, 2002). Poznate su dvije sociodemografske varijable, koje su do sada često istraživane u tom kontekstu i doprinose boljem razumijevanju ponašanja u socijalnim sukobima. To su spol i dob. Poznato je da žene različitih dobnih skupina češće koriste suradničke, pregovarajuće, kompromisne, izbjegavajuće i prilagođavajuće obrasce ponašanja u socijalnim sukobima dok muškarci svih dobnih skupina češće koriste kompeticijske, agresivne i nekonstruktivne obrasce ponašanja u socijalnim sukobima (Daane, 2003; Vera i sur., 2004; Mirolović Vlah, 2005). Dobne razlike, u uporabi pojedinih obrazaca ponašanja u socijalnim sukobima, upućuju da su mlađi adolescenti u većem riziku za nepovoljne razvojne utjecaje u odnosu na starije adolescente (Felson i Haynie, 2002). Stariji adolescenti prema Noakes i Rinaldiju (2006), iskazuju veću razinu pojavnosti sukoba, ali i pružanja podrške kao i više suradničkih strategija nego mlađi adolescenti koji odobravaju više agresivnih taktika u socijalnim sukobima. Prema jednom od domaćih malobrojnih istraživanja, mlađi adolescenti u većoj mjeri koriste izbjegavanje kao stil suočavanja sa situacijama koje predstavljaju izvor stresa poput sukoba s kolegama iz razreda, nastavnicima i roditeljima (Kalebić Maglica, 2006).

Vrijednosne orijentacije pojedinaca i društvenih grupa formiraju kulturalni kontekst i time uokviruju načine na koje vrednujemo svijet oko sebe i kako rješavamo sukobe (Salem, 1997, Ross, 1993, Augsburg, 1992, Avruch, 1998, prema Wanis St.-John, 2003). Zbog te su svoje osobine relevantne su na obje razine, i na mikro ili individualnoj razini i na makro ili socijalno/institucionalnoj razini (Mayton, Ball-Rokeach, i Loges, 1994), a samim time izu-

¹ Socijalni sukob je tradicionalno definiran kao situacija suprotnih zbivanja, tendencija, ponašanja i osjećaja s najmanje dvije suprotstavljene strane, pri čemu svaka strana procjenjuje drugu stranu kao prijetnju ili prepreku za ostvarenje svog cilja.

zeto zanimljive u ovom radu. Svrha rada je dati doprinos znanstvenim spoznajama o prediktivnoj povezanosti vrijednosnih orijentacija s obrascima rješavanja sukoba kod učenika strukovnih škola uz parcijalizaciju utjecaja spola i dobi. Takav doprinos bi pružio dodatni uvid u potrebe univerzalnih odgojnih pristupa u hrvatskom kulturalnom kontekstu.

Ciljevi i hipoteze

Temeljni cilj je utvrditi mogu li vrijednosne orijentacije biti prediktori obrazaca ponašanja u socijalnim sukobima kod učenika strukovnih škola nakon parcijalizacije utjecaja spola i dobi. Pri tom smo pošli od temeljne hipoteze prema kojoj je na osnovu uočavanja specifične vrijednosne orijentacije, a uz parcijalizaciju spola i dobi, moguće predvidjeti ponašanje u socijalnim sukobima kod učenika strukovnih škola. Vrijednosne se orijentacije teorijski, pri tome, razumijevaju kao konstituirajući elementi u multifaktorskom prostoru determiniranja obrasca ponašanja u socijalnim sukobima. Iz temeljnog cilja proizlaze specifični ciljevi. Želimo utvrditi prema kojoj se vrijednosnoj orijentaciji kod učenika strukovnih škola, neovisno o spolu i dobi, može predvidjeti: 1) obrazac *čekanja* u socijalnim sukobima, 2) obrazac *pobjeđivanja* u socijalnim sukobima i 3) obrazac *suradnje* u socijalnim sukobima.

U skladu sa specifičnim ciljevima, postavljene su i specifične hipoteze istraživanja kako slijedi: H1 *Konvencionalna orijentacija ukazuje na sklonost prema obrascu čekanja u socijalnim sukobima*; H2 *Hedonistička orijentacija ukazuje na sklonost prema obrascu pobjeđivanja u socijalnim sukobima*; H3 *Samoostvarujuća orijentacija ukazuje na sklonost prema obrascu suradnje u socijalnim sukobima*. Navedena tri obrasca ponašanja u socijalnim sukobima mjerena su putem stavova o obrascima rješavanja sukoba. Pretpostavlja se pri tom da su iskazivani stavovi razmjerno pouzdani pokazatelji namjere socijalnog ponašanja.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 760 sudionika iz deset srednjih stručnih škola u Rijeci i Opatiji prosječne dobi 17,5 godina (SD=1,22). Učenici nižih

razreda su nešto zastupljeniji (55,5% učenika prvog i drugog razreda) kao i muški sudionici (58,8%). Ima najviše adolescenata u dobi starijeg maloljetništva, ali ima i jedna četvrtina mladih punoljetnika. Pri izboru sudionika korištena je metoda grupnog stratificiranog uzorka na način da je iz svake škole odabran po jedan razred iz svake godine školovanja. Na taj je način u prikupljanju podataka sudjelovao po jedan razred u svakom obrazovnom razdoblju pojedine škole, sukladno tome je li u pitanju dvogodišnji, trogodišnji ili četverogodišnji program. U tablici 1 su prikazane škole u kojima je provedeno prikupljanje podataka.

Mjerni instrumenti

Za prikupljanje informacija o vrijednosnim orijentacijama je korištena *Skala vrijednosnih orijentacija* Franc, Šakić i Ivčić (2002) koja se sastoji od ukupno 18 čestica. Radi se o upitniku samoprocjene na kojem su ispitanici procjenjivali važnost svake vrednote na skali od 5 stupnjeva (od 1 – posve nevažno do 5 – jako važno). Franc i suradnici (2002) su utvrdili da skala mjeri 3 faktora, a polazeći od sadržaja vrednota koje određuju pojedini faktor, imenovali su subskale kao: “Konvencionalnu orijentaciju” (npr. “*Živjeti skladno u krugu svoje obitelji i prijatelja.*”), “Hedonističku orijentaciju” (npr. “*Doživjeti mnoga uzbuđenja.*”), te “Samoostvarujuću orijentaciju” (npr. “*Voljeti nekoga i biti voljen.*”). Za sve tri vrijednosne orijentacije rezul-

Tablica 1. Naziv škole, apsolutni broj i postotak sudionika istraživanja

	Aps.	%
1. Strojarsko-brodograđevna škola za industrijska i obrtnička zanimanja	45	6
2. Strojarska škola za industrijska i obrtnička zanimanja	53	7
3. Kemijsko-grafička škola	79	10
4. Ugostiteljska škola Opatija	74	10
5. Trgovačka i tekstilna škola	93	12
6. Ekonomska škola Mije Mirkovića	87	12
7. Obrtnička škola Opatija	78	10
8. Elektroindustrijska i obrtnička škola	52	7
9. Prometna škola	92	12
10. Srednja škola za elektrotehniku i računalstvo	107	14
Ukupno	760	100

tat se određuje tako da se izračuna prosječna procjena važnosti ispitanika na odgovarajućim česticama: s obzirom na skalu Likertova tipa, rezultat može varirati u rasponu od 1 do 5, pri čemu veći broj ukazuje na veću važnost određene orijentacije. Isti su autori (2002) utvrdili zadovoljavajuću razinu pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije za sve tri skale i to u rasponu od ,70 do ,76. U ovom su istraživanju utvrđene nešto niže ali zadovoljavajuće razine pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije i to: za samoostvarujuću orijentaciju ,65, za konvencionalnu ,71, te za hedonističku ,69. Podaci o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima su prikupljeni mjernim instrumentom *Stavovi prema obrascima rješavanja socijalnih sukoba*, adaptiranim prema Uzelac i Žakman (2000). Učenicima je postavljeno po jedno pitanje za svaki obrazac ponašanja u sukobima kao što slijedi.

ČEKANJE: *Je li dobro čekati da vrijeme učini svoje, pa da se sukob pomalo zaboravi?*

POBJEĐIVANJE: *Je li dobro nastojati do kraja pobijediti (poraziti) suparnika u sukobu?*

SURADNJA: *Je li dobro zalagati se da iz jednog (istog) sukoba obje strane iziđu zadovoljne?*

Ponuđeni su odgovori raspoređeni na skali od pet stupnjeva od "to je uvijek jako loše" do "to je uvijek jako dobro" pri čemu veći broj ukazuje za veću prihvaćenost tvrdnje.

Prikupljanje i obrada podataka

Informacije su prikupljane tijekom drugog polugodišta šk. 2007./08. godine provođenjem grupnog,

anonimnog i dobrovoljnog anketiranja učenika tijekom jednog školskog sata jedinstvenim anketnim upitnikom u kojemu su učenici ispunjavali set varijabli o vrednotama prethodno setu varijabli o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima. Informacije dobivene za ovaj rad su dio prikupljenih podataka istraživačkog projekta „*Socijalni sukobi i razine poremećaja u ponašanju adolescenata*“. U statističkoj obradi podataka smo proveli sljedeće: 1) pouzdanost linearnih kompozita za pojedinu subskalu vrijednosne orijentacije, 2) Korelacije i deskriptivni parametri vrijednosnih orijentacija i stavova prema sukobu, 3) tri nezavisne multiple regresijske analize. Rezultati su interpretirani na razini značajnosti pogreške od 5%.

REZULTATI

Deskriptivni rezultati

Prema tablici 2, stav prema kojemu je dobro nastojati do kraja pobijediti (poraziti) suparnika u sukobu u negativnoj je korelaciji sa stavom prema kojemu je dobro zalagati se da iz jednog (istog) sukoba obje strane iziđu zadovoljne kao i s konvencionalnom vrijednosnom orijentacijom. Istovremeno, stav pobjeđivanja je u pozitivnoj korelaciji s hedonističkom vrijednosnom orijentacijom. Iz tablice 2 je vidljivo da je stav prema kojemu je dobro zalagati se da iz jednog (istog) sukoba obje strane iziđu zadovoljne, u pozitivnoj korelaciji sa samoostvarujućom i s konvencionalnom vrijednosnom orijentacijom a u negativnoj je korelaciji s hedonističkom vrijednosnom orijentacijom.

Tablica II. *Koeficijenti korelacija i deskriptivni parametri vrijednosnih orijentacija i stavova prema sukobu*

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. Je li dobro čekati da vrijeme učini svoje, pa da se sukob pomalo zaboravi	1					
2. Je li dobro nastojati do kraja pobijediti (poraziti) suparnika u sukobu	-,087	1				
3. Je li dobro zalagati se da iz jednog (istog) sukoba obje strane iziđu zadovoljne	,092	-,186	1			
4. Samoostvarujuća orijentacija	-,050	-,065	,172	1		
5. Konvencionalna orijentacija	,062	-,103	,138	,553	1	
6. Hedonistička orijentacija	-,013	,204	-,133	,301	,202	1
Aritmetička sredina	3,07	3,14	3,88	4,500	4,045	3,914
Standardna devijacija	1,018	1,134	1,208	,5092	,6360	,6077

Napomene: Sve korelacije veće od ,093 statistički su značajne na razini $p < ,01$ ($N=760$).

Sve su tri vrijednosne orijentacije u međusobnim pozitivnim korelacijama. Prema aritmetičkim sredinama promatranih linearnih kompozita vidljivo je da je među adolescentima strukovnih škola najviše prihvaćena samoostvarujuća, a najmanje hedonistička orijentacija.

Vrijednosne orijentacije kao prediktori stavova o sukobima

Kako bismo utvrdili samostalni doprinos pojedinih vrijednosnih orijentacija, objašnjenju varijance stavova o načinu rješavanja sukoba provedene su tri nezavisne multiple regresijske analize uz parcijalizaciju spola i dobi ispitanika.

Prema rezultatima u tablici 3, spol i dob nisu prediktivno statistički značajni za obrazac čekanja u socijalnim sukobima. U drugom bloku, nezastupljenost samoostvarujuće orijentacije i zastupljenost konvencionalne orijentacije su povezani s čekanjem. Međutim, razvidno je kako je postotak modelom objašnjene varijance vrlo nizak, odnosno 1% pa nećemo ići u dalju interpretaciju rezultata.

Uvidom u rezultate u tablici 4, uočava se da je spol statistički značajan prediktor prihvaćanja obrasca pobjeđivanja u socijalnim sukobima pri čemu su ženski ispitanici skloniji odbacivanju a muški ispitanici prihvaćanju tog obrasca. Nakon parcijalizacije tog utjecaja, uočava se da su zastupanje hedonističke

Tablica III. Hijerarhijska regresijska analiza, spola, dobi i vrijednosnih orijentacija kao prediktora stava o čekanju kao načinu rješavanja sukoba

		B	Beta	R ²	F (df)
Model 1	Konstanta	2,235		0,003	1,218 (2, 757)
	Spol	,003	,002		
	Dob	,047	,057		
Model 2	Konstanta	2,749		0,015	2,367* (3, 754)
	Spol	-,006	-,003		
	Dob	,031	,038		
	Samoostvarujuća orijentacija	-,225	-,112*		
	Konvencionalna orijentacija	,198	,124**		
	Hedonistička orijentacija	-,004	-,003		

Napomena:

*p<,05; **p<,01;

$\Delta R^2 = ,012$; F(3, 754)=3,126; p<,05

Tablica IV. Hijerarhijska regresijska analiza, spola, dobi i vrijednosnih orijentacija kao prediktora stava o pobjeđivanju kao načinu rješavanja sukoba

		B	Beta	R ²	F (df)
Model 1	Konstanta	2,542		0,013	5,168** (2, 757)
	Spol	-,244	-,106**		
	Dob	,039	,042		
Model 2	Konstanta	1,892		0,075	12,281** (3, 754)
	Spol	-,162	-,071		
	Dob	,049	,053		
	Samoostvarujuća orijentacija	-,131	-,059		
	Konvencionalna orijentacija	-,190	-,107*		
	Hedonistička orijentacija	,459	,246**		

Napomena:

*p<,05; **p<,01;

$\Delta R^2 = ,062$; F(3, 754)=16,807; p<,01

orijentacije i nezastupanje konvencionalne orijentacije statistički značajni za predviđanje pozitivnog stava prema pobjeđivanju u socijalnim sukobima kod adolescenata strukovnih škola. Postotak modelom objašnjene varijance, nakon parcijalizacije iz prvog bloka prediktora je 6% što ukazuje na relativno mali samostalni doprinos objašnjenju varijance zavisne varijable koji ipak može biti od određene praktične relevantnosti pa će se tome nalazu posvetiti posebna pažnja u raspravi dobivenih rezultata.

Rezultati u tablici 5 ukazuju da su i spol i dob ispitanika statistički značajni prediktori prihvaćanja obrasca suradnje u socijalnim sukobima. Pri tome, ženski i mlađi ispitanici imaju pozitivniji stav prema obrascu suradnje u socijalnim sukobima. Nakon parcijalizacije navedenih utjecaja, uočava se da su zastupanje samoostvarujuće orijentacije i nezastupanje hedonističke orijentacije statistički značajni prediktori prihvaćanja obrasca suradnje kod adolescenata u strukovnim školama. Postotak modelom objašnjene varijance nakon parcijalizacije iz prvog bloka prediktora je 5%, što je također relativno malen doprinos prediktora objašnjenju varijance kriterija, ali još uvijek od određene vrijednosti za dalje razmatranje navedene povezanosti.

RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Prema dobivenim rezultatima, postavljene se hipoteze djelomično prihvaćaju. Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza pokazuju da je povezanost

vrijednosnih orijentacija i pojedinih stavova prema obrascima ponašanja u socijalnim sukobima statistički značajna i nakon parcijalizacije utjecaja spola i dobi. Međutim, postotak objašnjene varijance je relativno malen, a u slučaju obrasca čekanja i neznacajan za dalju interpretaciju. Raspravu rezultata za stavove prema obrascu pobjeđivanja i suradnje razvijamo u funkciji implikacije mogućeg smjera budućih istraživanja jer univerzalna društvena uvjerenja mogu biti pouzdani prediktori obrazaca rješavanja međuljudskih sukoba (Li-Na i Jian-Xin, 2004).

Rezultati prema kojima postoji tendencija da pobjeđivanje u socijalnim sukobima češće prihvaćaju učenici muškog spola, a neovisno o spolu i dobi, učenici hedonističke i ne-konvencionalne orijentacije potvrđuju dosadašnja teorijska i empirijska saznanja (Mirolović Vlah, 2010; Weeks, 2000; Franc, Šakić i Ivčić, 2002). Prema Daane (2003), obrazac pobjeđivanja u sukobima je povezan s društvenim odobravanjem nasilja i utjecajem supkulture u kojoj se podržava, odnosno pozitivno vrednuje takav obrazac ponašanja u sukobima. Prema Weeksu (2000), moć je uočljiva u pobjeđivanju i koristi se na destruktivan način. Wilmot i Hocker (1998) drže da je ovo obrazac kojega karakteriziraju agresivnost i nekooperativnost. U njemu se favorizira vlastita dobrobit na štetu drugoga. Ljudi koji preferiraju taj obrazac žele u verbalnim sukobima pobijediti argumentima bez prilagodbe tuđim željama i ciljevima. Česta je uporaba položaja, autoriteta uloge, glasa i slično kao instrumenta pobjede u sukobu.

Tablica V. Hijerarhijska regresijska analiza, spola, dobi i vrijednosnih orijentacija kao prediktora stava o suradnji kao načinu rješavanja sukoba

		B	Beta	R²	F (df)
Model 1	Konstanta	4,996		0,035	13,787** (2, 757)
	Spol	,414	,169**		
	Dob	-,073	-,073*		
Model 2	Konstanta	4,259		0,090	14,868** (3, 754)
	Spol	,300	,122**		
	Dob	-,067	-,068		
	Samoostvarujuća orijentacija	,383	,161**		
	Konvencionalna orijentacija	,125	,066		
	Hedonistička orijentacija	-,393	-,198**		

Napomena:

*p<,05; **p<,01;

$\Delta R^2 = ,055$; $F(3, 754) = 15,076$; $p <,01$

Rezultati prema kojima postoji tendencija da učenice, u odnosu na muške vršnjake, češće prihvaćaju suradnju te da, neovisno o spolu i dobi, učenici koji zastupaju samoostvarujuću i ne-hedonističku orijentaciju češće prihvaćaju suradnju potvrđuju dosadašnja saznanja (Mirolović Vlah, 2005; Weeks, 2000; Wilmot i Hocker, 1998). U obrascu suradnje se, prema Weeksu (2000), u središte pozornosti stavlja i trenutni sukob i cjelokupni odnos. Pri tome se koriste takve vještine koje nisu samo vještine za rješavanje sukoba nego i vještine za izgrađivanje odnosa putem konstruktivnog dijaloga. Ovaj je obrazac povezan sa čvrstim stavom da je rješenje sukoba moguće i izvjesno (Boardman, 2002; Weeks, 2000). Wilmot i Hocker (1998) navode kako je za ovaj obrazac potrebna najkonstruktivnija vrsta angažiranosti te da je sustav vrijednosti kod ljudi koji koriste ovakav obrazac često posljedica odgoja u primarnim obiteljima, ali da može biti i posljedica samoodgoja u kasnijoj životnoj dobi. Samoostvarujuća se orijentacija ovdje pojavljuje kao mogući prediktor obrasca suradnje. To nije iznenađujuće jer se time potvrđuju teorije humanističkih psiholoških škola Maslowa (1968), Glassera (2000) i Rogersa (1980). Njima je zajedničko razmišljanje da je potpuna samoaktualizacija moguća jedino ukoliko osoba konstruktivnom dijalogu iznese svoje potrebe i potencijale sa svojom daljom ili bližom društvenom okolinom. Stoga je sasvim razumljivo očekivanje da će visoka razina samoaktualizacije potencijalno biti u pozitivnoj korelaciji s isto tako visokom razinom primjene suradnje u društvenim odnosima, odnosno i mogući značajan prediktor obrasca suradnje.

Uzevši u obzir prethodna sociološka istraživanja, samoostvarujuća orijentacija se može povezati s individualno-tradicionalnim i s društveno-modernim, konvencionalna orijentacija s društveno-tradicionalnim, a hedonistička s individualno-modernim vrijednosnim orijentacijama dobivenima u istraživanju Ilišin i Radin (2007). Budući da je u ovom radu promatrana populacija učenika strukovnih škola, navedena je povezanost/ekvivalentnost operacionalnog karaktera i učinjena je radi povezivanja sa društvenom opasnošću obrasca pobjeđivanja i nesuradnje u socijalnim sukobima. Ukoliko se na hipotetičko-operacionalnoj razini složimo da samoostvarujuća orijentacija pripada tradicional-

nim, a hedonistička i ne-konvencionalna orijentacija modernim vrijednostima (Ilišin i Radin, 2007), možemo raspraviti, odnosno, implicirati sljedeće. S aspekta društvene opasnosti, obrazac pobjeđivanja vodi ka destrukciji društvenih odnosa, dok obrazac suradnje nudi platformu za unapređivanje društvenih odnosa. Dovodeći u logičnu vezu modernost vrijednosne orijentacije, koja predstavlja mogući prediktor destruktivnog obrasca po međuljudske odnose, mogli bismo implicirati kako su tranzicijska, ali i globalizacijska društvena događanja imala utjecaj na specifične tendencije oblikovanja kulturalnog ozračja za jačanje hedonizma i slabljenje konvencionalnosti kao vrijednosnih orijentacije koja doprinose odobravanju obrasca pobjeđivanja u socijalnim sukobima. Ostaje otvoreno pitanje u kolikoj su mjeri ovakve vrijednosti do učenika stigle putem medija i tzv. vanjskih uzora, a koliko utjecajem primarnih obitelji. Deskriptivni rezultat (aritmetička sredina i standardna devijacija) pokazuje kako većina učenika ne odbacuje pobjeđivanje u sukobu, što smatramo još jednim teorijskim indikatorom za temeljitije istraživanje problema.

Premda bi dobivene rezultate trebalo provjeriti u budućim istraživanjima, navodimo i ovu implikaciju rada. Ukoliko dječji vrtići i škole kao društvene institucije mogu imati socijalizacijski i odgojni utjecaj, što se očekuje od suvremenih i kvalitetnih odgojno-obrazovnih institucija (Slunjski, 2006), tada bi poticanje vrednovanja samoostvarujućih vrednota mogao biti jedan od načina prihvaćanja teorijski poželjnog obrasca suradnje, preciznije rečeno stava da je dobro zalagati se da iz jednog (istog) sukoba obje strane iziđu zadovoljne. Hedonizam kao vrijednosna orijentacija ne bi trebala biti svjesno ili nesvjesno poticana kod djece i/ili adolescenata, a takav bi pristup trebao biti dio koncepta osvijestjenih odgojnih ciljeva spomenutih institucija. Imajući u vidu da je kriterijska varijabla samo jedna vrijednost, a ne ukupni rezultat dobiven na skali rješavanja sukoba, ističemo da je pouzdanost ovakvog načina mjerenja niska. Nalaz bi trebalo provjeriti primjenom pouzdanijeg mjernog instrumentarija.

Zaključno, osnovni rezultati istraživanja sugeriraju tendenciju da je kod učenika strukovnih škola moguće, u određenoj mjeri, prepoznati, temeljem poznavanja vrijednosnih orijentacija, sklonost prema pojedinom obrascu ponašanja u socijalnim

sukobima. Moguće je da su pobjeđivanju u socijalnim sukobima skloni učenici koji konvencionalnu orijentaciju vrednuju nisko a hedonističku visoko, dok su suradnji u socijalnim sukobima skloni adolescenti koji visoko vrednuju samoostvarujuću

orijentaciju a hedonističku orijentaciju vrednuju nisko. Time su naznačene smjernice obuhvatnijeg interdisciplinarnog istraživanja problema uz uporabu pouzdanijeg mjernog instrumentarija i sagledavanja šireg kulturološkog konteksta.

LITERATURA

- Black, S.K. (2002): Getting to resolution, *Peace and Conflict*, 8, 2, 161-164.
- Bouillet, D., Uzelac, S., Kapac, V. (2005): Iskaz razrednika o nasilničkom ponašanju u hrvatskim školama, *Napredak*, 146, 2, 170-183.
- Daane, D.M. (2003). Child and Adolescent Violence. *Orthopaedic Nursing*, 22, 1, 23-32.
- Felson, R., B., Haynie, D., L. (2002): Pubertal Development, Social Factors, and Delinquency among Adolescent Boys, *Criminology*, 40, 4, 967-989.
- Ferić, I., Kamenov, Ž. (2007): Vrijednosti kao prediktori stavova i ponašanja: posljedica redosljeda mjerenja?, *Društvena istraživanja*, 16, 1-2, 51-71.
- Franc, R., Šakić, V., Ivčić, I. (2002): Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: Hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima, *Društvena istraživanja*, 11, 2-3, 215-238.
- Ivčić, I., Franc, R., Šakić, V. (2007): Stability and change in value priorities among Croatian adolescents. (poster prezentacija). *Kotrlova, Jindriska (ur.), X European congress of psychology - ECP2007 - Abstracts*, Prag: Union of Psychologists Associations of the Czech Republic, 2007.
- Glasser, W. (2000). *Teorija izbora: nova psihologija osobne slobode*. Zagreb: Alinea.
- Homer, P., M., Kahle, L., R. (1988): A structural equation test for the value-attitude-behavior hierarchy, *Journal of Personality and Social Psychology*, 5, 4, 638-646.
- Ilišin, V., Radin, F. (2007): *Mladi: problem ili resurs*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Kalebić Maglica, B. (2006): Spolne i dobne razlike adolescenata u suočavanju sa stresom vezanim uz školu, *Psihologijske teme*, 15, 1, 7-24.
- Li-Na, C., Jian-Xin, Z. (2004): Relation between General Social Beliefs and Interpersonal Conflict Resolution Styles, *Chinese Journal of Clinical Psychology*, 12, 2, 151-153.
- Maslow, A., H. (1968): *Toward a Psychology of Being*, New York: D. Van Nostrand Company.
- Mayton, D., M., Ball-Rokeach, S., J., Loges, W., E. (1994): Human values and social issues: An introduction, *Journal of Social Issues*, 50, 4, 9-18.
- Mirolović Vlah, N. (2005): Spolne razlike u vrijednostima osobnog identiteta i stavovima o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 41, 2, 37-48.
- Noakes, M., A., Rinaldi, C., M. (2006): Age and gender differences in Peer Conflict, *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 6, 881-891.
- Polkinghorn, B., Byrne, S. (2001): Between war and peace: an examination of conflict management styles in four conflict zones, *International Journal of Conflict Management*, 12, 1, 23-47.
- Reardon, K., K. (1998): *Interpersonalna komunikacija*, Zagreb: Alinea, (72-90).
- Rohan, M., J. Zanna, M., P. (2001): Values and ideologies, A. Tesser, N. Schwartz (ur.), *Blackwell handbook of social psychology: Intraindividual processes (Vol. 1)*, Oxford, England: Blackwell.
- Rogers, C., R. (1980): *A Way of Being*. Boston: Houghton-Mifflin, 1980. Also published in 1995 with a new introduction by Irvin Yalom, M.D.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*, New York: Free Press.
- Schwartz, S. H. (1994): Are there universal aspects in the content and structure of values?, *Journal of Social Issues*, 50, 19-45.

- Schwartz, S., H. (1996): Value priorities and behaviour: applying a theory of integrated value systems, C. Seligman, J. M. Olson i M. P. Zanna (ur.), *The psychology of values: The Ontario Symposium*, (1-24). Vol. 8. Mahwah, New Jersey: LEA.
- Schwartz, S., H. (2006): Value orientations: Measurement, antecedents and consequences across nations, R. Jowell, C. Roberts, R. Fitzgerald, G. Eva (ur.), *Measuring attitudes cross-nationally - lessons from the European Social Survey*. London: Sage.
- Schwartz, S., H., Bilsky, W. (1987): Toward a universal psychological structure of human values, *Journal of Personality and Social Psychology*, 5, 550-562.
- Schwartz, S. H. i Bilsky, W. (1990) Toward a theory of the universal content and structure of values: Extensions and cross cultural replications, *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 878-891.
- Slunjski, E. (2006): *Stvaranje predškolskog kurikulumu u vrtiću – organizacija koja uči*. Zagreb: Mali profesor.
- Uzelac, S., Zakman, V. (2000): Young people in conflict, In: Tivadar, B. i Mrvar, P. (ur.): *Young people in the risk society*. (str.177-183). Ljubljana: Ministry of Education.
- Vera, E.M., Shin, R.Q., Montgomery, G.P., Mildner, C., Speight, S.L. (2004): Conflict resolution styles, self-efficacy, self-control and future orientation of urban adolescents, *Profetional School Counseling*, 8, 1, 73-81.
- Vlah, N., Lončarić, D., Tatalović Vorkapić, Franz, R. (2009). *Struktura i hijerarhija vrijednosnih orijentacija učenika strukovnih škola Primorsko-goranske županije Knjiga sažetaka*, Opatija, II kongres primjenjene psihologije u Opatiji, 2009.
- Wanis-St. John, A. (2003): Thinking Globaly and Acting Locally, *Negotiation Journal*, 19, 4, 389-396
- Weeks, D. (2000): *Osam najvažnijih koraka u rješavanju sukoba*, Osijek: Sunce.
- Wilmot, W. W. Hocker, J. L. (1998): *Interpersonal conflict*, USA: McGraw-Hill.

VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS' VALUE ORIENTATIONS AS PREDICTORS OF BEHAVIORAL PATTERNS IN SOCIAL CONFLICTS

Summary: *Cultural context is formed by social groups and individual's value orientations. Behaviour in social conflicts is classified according to three pattern system of conflict behaviours. Avoiding and winning are non efficient behavioural patterns in the long turn as opposed to cooperation that leads to personal and social growth. The main goal of this research is to determine whether the behavioural pattern in social conflicts could be predicted by the value orientations of vocational school students, after partialing out the variance attributed to gender and age effects.*

The data were collected from a stratified group sample of 760 students (M=17.5 years; SD=1.22; 41.2% female students) attending ten different vocational schools in Rijeka and Opatija. Social conflict behavioural patterns have been measured by the Questionnaire of Attitudes toward social conflict resolution patterns (Uzelac & Zakman, 2000.), and value orientations by Values Orientation Scale (Franc et all, 2002). Linear composites of the value orientation subscales were analyzed for internal consistency. Also, correlations and descriptive parameters of the value orientation scales and the attitudes toward conflicts are reported together with three multiple regression analysis.

The weak, but statistically significant correlation was established indicating that after partialising effects of gender and age, students who accept winning pattern in social conflicts are inclined to hedonistic and non-conventional orientation. At the same time, the students who accept cooperation pattern in social conflicts are inclined to self-realizing and non-hedonistic orientation.

Key words: *value orientations, behavioural patterns in social conflicts, adolescents*